

8. Мігань, К. Кніжная культура – спроба акрэслення паняцця як навуковай катэгорыі / Кшыштаф Мігань, пер. з пол. Ларысы Доўнар // Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры: гісторыя і сучаснасць : зб. навук. прац. – Мінск, 2011. – [Вып. 3]. – С. 17–39.

УДК 821.161.3 – 193.5.09(045)

О. С. Забродская, рэдактар рэд.-выдавецкага аддзела
(МГЛУ, Мінск)

PLAUSUS EPITHALAMICUS, АЛЬБО ВІНШАВАННЕ НА ВЯСЕЛЛЕ

У першай палове XVII ст. у шматмоўнай літаратуры Вялікага Княства Літоўскага адбывалася імклівае развіццё сямейнай прынагоднай літаратуры, помнікі якой узніклі з нагоды разнастайных падзей (нараджэння, вяселляў, прыезду/ад'езду і г. д.). Асобнае месца сярод іх займаюць творы эпіталамнага кола – выданні з нагоды заключэння шлюбаў у асяроддзі прывілеяванага саслоўя. Яны мелі выразны панегірычны (пахвальны) характар і прызначаліся для дэманстрацыі статусу ў грамадскай іерархіі.

У артыкуле будзе засяроджана ўвага на панегірычным помніку, напісаным прадстаўніком Віленскай акадэміі А. Сулінскім – “Plausus Epithalamicus inter Nuptias... Georgii Iacobi Szweryn.. ac... Euphrosinae Sanguszkowna. Hymeneusz albo Winszowanie Actu Weselnego..” (“Апладысменты эпіталамныя на вяселлі... Георгія Якаба Швэрына... і... Еўфрасіні Сангушкаўны. Гіменэй, альбо шлюбнае віншаванне...”). Будуць разгледжаны яго мастацкія і функцыянальныя асаблівасці.

Вяселле – урачыстае прадстаўленне новай сям'і і родаў маладых. Падчас цырымоніі ўзяцця шлюбу абвяшчаліся прамовы, а таксама вершы, дзе была рэалізавана характэрная для Барока ідэя шматпланавасці і сімвалічнасці, якая праяўлялася на наступных узроўнях: 1) мовы – пры напісанні твораў аўтары карысталіся лацінскай, польскай мовамі;

сустракаліся таксама цытаты на грэчаскай і стараславянскай, 2) графікі – для перадачы названых моў выкарыстоўваліся адпаведныя алфавіты: лацінскі, кірылічны, грэчаскі; проза друкавалася антыквай, вершаваныя радкі – італікай; важная інфармацыя вылучалася больш буйным памерам шрыфта або іншым колерам (звычайна гэта былі імёны і прозвішчы), 3) фармату брашуры – А4 адпавядаў больш дарагому друку, паказваючы заможнасць і значнасць роду.

Разглядаемы твор змяшчае дзве часткі: лаціна- і польскамоўную. Лацінскі тэкст спалучае рытмізаваную прозу і верш. Як паведамляе літаратуразнаўца І. В. Саверчанка: “Рытмізаванасць прозы знаменавала пашырэнне эстэтычнага кампанента, служыла яркім выразненнем узмацнення тэндэнцыі трансфармацыі літаратуры ў асобны від мастацтва” [1, с. 399]. Польскамоўная – цалкам напісана трынаццаціскладовым вершам. Падобныя помнікі эпіталамнага кола сапраўды прадстаўлялі сабой пераход ад стандартных прамоў – форм аратарскага майстэрства (што выдаваліся ў спецыяльных зборніках як прыклады для абвясчэння падчас цырымоній) – да густоўна аздобленых індывідуалізаваных твораў, што дасягалася з дапамогай увядзення разнастайных элементаў як антычнай, так і мясцовай культур.

Польскамоўная частка меншая ў тры разы за лацінамоўную, да чаго спрычынілася выкарыстанне лексічных сродкаў, якія дапамагаюць перадаць топас невымоўнасці: *Nie trzeba u Muz wzywać na twe wychwalenie... // Dość natknąć, że pochodzisz od Książat Litewskich – Не трэба для тваёй пахвалы клікаць Муз... // Дастаткова згадаць, што паходзіш ад князёў Літоўскіх...* [2, с. В2 адв.]. Такімі словамі праслаўлены род маладой. У лацінамоўнай жа аўтар прадстаўляе перад намі тэматычны рад, які быў прызначаны, актывізуючы эрудыцыю слухача альбо чытача, спрыяць з’яўленню канкрэтных асацыяцый: *SANGUSCIANAЕ gloriae ornamenta... // Nec familias tantum, sed regnum implet. // Hic // Geminiorum, Olgierdorum, Lubartorum, Iegiellonum // Imperia mitrae, diademata – Упрыгажэнне славы роду Сангушкаў... // Не толькі сям’ю, але і княжацкія дамы напаяня... // Гедымінаў, Альгердавічаў, Любартаў, Ягелонаў* [3, р. В2 адв.].

Да таго ж лацінамоўны тэкст змяшчае шматлікія філа-софскія выразы, а таксама мастацка-вобразныя рэмінісцэнцыі: *Vox populi, vox Dei* – Глас народа, глас Бога; *Homines inter homines quaereremus* – Людзей між людзей шукаем; *Музы, Эпамінонд, Трытон* і г. д. [3].

Так, у лацінамоўным тэксце ацэначная лексіка (прыметнікі найвышэйшай ступені) выкарыстоўваецца падчас персаніфікацыі паняццяў *слава/пахвала (gloria/laus)*, *вядомасць (splendor/lux)*, якія часта персаніфікуюцца: *Late SZWERINIANA SANGUSCANIQUE gloria // Refulget splendore* – Шырока слава Швэрынаў і Сангушкаў // Напаўняе прастор; *Agnosce o Patria // Tuos in SZWERINIANA luce radios!* – Даведайся, Радзіма, // Пра прамяні святла роду Швэрынаў [3, р. А2]. Польскамоўная ж частка носіць больш індывідуальна-акцэнтаваны характар за кошт таго, што ацэначна-эмацыянальная лексіка выкарыстоўваецца ў дачыненні да асоб падчас праслаўлення родаў маладых. Вось, што мы чытаем, пра Ульрыка Швэрына: *Mąż serdeczny na placu Marsowym doznany, // On Cesarza radami szczęśliwemi wspaniał, // Mężnie nieprzyjaciółom mężny wodz odperał* – Муж сардэчны на пляцы марсавым праслаўлены, // Ён Цэзару парады шчаслівыя даваў, // Мужна непрыяўцеляў мужны ваяр стрымліваў [2, с. В]. У лацінамоўнай частцы, гэтакім урыўку адпавядае наступны радок (дарэчы, напісаны про-зай): *Caesaris Consiliario Primate, cohortium merito Duce* – Першы дарадчык Цэзара, годна ўзначальваў кагорту [3, с. В2 адв.]. Другі прыклад носіць афіцыйны характар, нібы паведамленне пра пасады выпісана з дакументаў.

Літоўская даследчыца Я. Ульчынайце, разгледзеўшы адзін з падобных прыкладаў, выказала меркаванне, што та-кога плана творы могуць быць адрасаваныя людзям з роз-ных пластоў грамадства, а таксама з рознай адукацыяй [5, с. 78–79]. У адным з помнікаў вясельнага красамоўства XVII ст. пра адрасаваныя да жанчын прамовы паведамляецца, што яны “не павінна быць упрыгожаны ні сентэнцыямі, ні лацінай. Бо вельмі непрыстойна прамаўляць па лаціне ў прысутнасці жанчын” [цыт. па: 4, с. 36]. Як бачым, у вы-

падку эпіталамнай прадукцыі гаворку можна весці яшчэ і пра гендэрны прынцып.

Такім чынам, лацінамоўны твор прызначаўся для шырокага кола адукаваных прадстаўнікоў прывілеяванага саслоўя (у тым ліку і для жанчын). Пры выбары мовы ўлічваўся не толькі саслоўны, але і гендэрны аспект. Мэта лацінамоўнай часткі – распаўсюджванне інфармацыі (як у Рэчы Паспалітай, так і за яе межамі) пра узяцце шлюбу – важную грамадскую падзею. Разгледжаны літаратурны помнік вызначаецца дакументальным, урачыстым, афіцыйна-абстрактным характарам, чаму спрыяе выкарыстання антычных рэмінісцэнцый, а таксама вобразаў. Польшкамоўная ж частка за кошт выкарыстання ацэначнай лексікі для вызначэння асоб мае больш індывідуальна-акцэнтаваны характар. У дадзеным творы лаціна- і польскамоўная часткі нібы дапаўняюць адна адну: толькі праслухаўшы альбо прачытаўшы абодва ўрыўкі мы атрымліваем дастаткова поўную інфармацыю пра маладых.

ЛІТАРАТУРА

1. Саверчанка, І. В. Паэтыка і семіётыка публіцыстычнай літаратуры Беларусі XVI–XVII ст. / І. В. Саверчанка. – Мінск: Беларус. навука, 2012.

2. [A. Sulinski] Hymeneusz albo Wieszowanie Actu Weselnego... I. I. Szwerinowi... y... E. Sanguszkowney Szwerinowney. – Wilnia: [b. m.], 1644.

3. [A. Sulinski] Plausus Epithalamicus inter Nuptias... G. I. Szweryn... ac... E. Sanguszkowna. – [s. l.]: [s. o.], 1644.

4. Trębska, M. Staropolskie szlacheckie oracje weselne : genologia, obrzęd, źródła / M. Trębska. – Warszawa: Stowarzyszenie „Pro Cultura Litteraria”, 2008.

5. Ulčinaite, E. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI–XVII amžiaus dvikalbis tekstas: adresatas ir kalbinė raiška / E. Ulčinaite // Senoji Lietuvos literatūra. – № 21. – Vilnius: Lietuv. lit. ir tautosakos inst., 2006. – P. 63–80.

УДК 808.2:821.161.3-343.4-93